

Lausunto

18.8.2022

Click or tap here to
enter text.

Viite: VN/17575/2021

Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi SORA-säännösten muuttamisesta

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta VANE on YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen (SopS 27/2016; vammaisyleissopimus) kansallinen koordinaatiomekanismi. Sen tehtävänä on edistää yleissopimuksen kansallista täytäntöönpanoa ja vammaisten henkilöiden oikeuksien huomioon ottamista kaikkien hallinnonalojen toiminnassa.

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi mm. tietojenantovelvoitetta ja tietojensaantioikeutta vireille tulleesta SORA-prosessista, opiskeluoikeuden peruuttamista, osallistumisoikeuden epäämistä ja opiskeluoikeudenpidättämistä. Opiskelijoiden oikeussuoja-lautakuntaa koskeva lainsäädäntö olisi tarkoitus kumota.

VANE katsoo, että tehdyillä esityksillä on vaikutusta vammaisiin ihmisiin toisaalta potilaan ja asiakkaan asemassa, mutta myös vammaisten ihmisten asemaan opiskelijoina SORA-aloilla. Esitysten kannalta olennaisia YK:n vammaisyleissopimuksen artikloja ovat muun muassa vammaisyleissopimuksen 16 artikla, vapaus hyväksikäytöstä, väkivallasta ja pahoinpitelystä, sekä 24 artikla koulutus.

Vammaiset ihmiset opiskelijan potilaana tai asiakkaana SORA-aloilla

Vammaisten potilaiden ja asiakkaiden kannalta merkityksellisiä muutosehdotuksia ovat esimerkiksi, että koulutuksen järjestäjällä ja korkeakoululla olisi oikeus pyytää opiskelijalta ote rikosrekisteristä, jos koulutukseen liittyviin käytännön tehtäviin oppilaitoksessa, työpaikalla tai muussa oppimisympäristössä sisältyisi iäkkäiden tai vammaisten henkilöiden parissa työskentelyä. Opiskelijan opiskeluoikeus olisi mahdollista peruuttaa voimassa olevan alaikäisten parissa työskentelyä koskevan sääntelyn lisäksi myös silloin, kun koulutukseen liittyvät käytännön tehtävät oppilaitoksessa, työpaikalla tai muussa oppimisympäristössä edellyttävät olennaisesti iäkkäiden tai vammaisten henkilöiden parissa työskentelyä, jos se on tarpeen mainittuihin henkilöryhmiin kuuluvien henkilöiden suojelemiseksi ja jos opiskelija on tuomittu rangaistukseen laissa tarkoitetusta rikoksesta.

Edelleen esitetään, että jos opiskelija on määrätty laissa tarkoitetulla tavalla huumausainetestiin, opiskelijan oikeus osallistua koulutukseen liittyviin käytännön tehtäviin tai harjoitteluun voitaisiin

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Sosiaali- ja terveysministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 33
00023 Valtioneuvosto

Meritullinkatu 8
Helsinki

0295 16001
+358 295 16001

02951 63415
+358 2951 63415

kirjaamo.stm@gov.fi
stm.fi

esitettyjen muutosten jälkeen evätä, kunnes hän esittää huumausainetestiä koskevan todistuksen, kuitenkin enintään kuukaudeksi. Lisäksi opiskelijan oikeus osallistua koulutukseen liittyviin käytännön tehtäviin tai harjoitteluun voitaisiin evätä enintään opiskeluoikeuden peruuttamista koskevan asian käsittelyn ajaksi, kuitenkin enintään kuukaudeksi kerrallaan, jos opiskeluoikeuden peruuttamista koskevassa asiassa saadun selvityksen nojalla on perusteltua aihetta epäillä, että henkilö voi vaarantaa toisen henkilön terveyden tai turvallisuuden.

YK:n vammaissopimuksen 16 artiklassa, vapaus hyväksikäytöstä, väkivallasta ja pahoinpitelystä todetaan: "Sopimuspuolet toteuttavat kaikki asianmukaiset lainsäädännölliset, hallinnolliset, sosiaaliset, koulutukselliset ja muut toimet suojellakseen vammaisia henkilöitä sekä kotona että kodin ulkopuolella kaikilta hyväksikäytön, väkivallan ja pahoinpitelyn muodoilta".

VANE katsoo, että edellä mainituilla muutosesityksillä edistetään 16 artiklan tavoitetta suojella vammaisia ihmisiä hyväksikäytöltä ja väkivallalta, ja VANE pitää tehtyjä ehdotuksia kannatettavina. VANE haluaa kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, että perusmuotoinen pahoinpitely (21 luku 5 §) ei voi toimia esteenä opiskeluoikeuden peruuttamiselle, mutta perusmuotoinen huumausainerikos voi (50 luku 1 §). Esimerkiksi tuo-reen vammaisten henkilöiden kokemaa lähisuhdeväkivaltaa kartoittaneen "Vammaisten henkilöiden kokemaa lähisuhdeväkivaltaa ja palvelujen saatavuus" VN TEAS -tutkimuksen mukaan toimintarajoitteiset ihmiset kokevat jopa kaksi kertaa niin usein eri väkivallan muotoja kuin vammattomat. Kyselyssä 10 % fyysistä väkivaltaa kokeneista vammaisista ilmoitti väkivallan tekijäksi kotiaavun, kotisairaanhoidajan tai muun kotona käyvän ammattihenkilön. Taloudellista väkivaltaa kokeneista 18 % ilmoitti väkivallan tekijän olevan henkilökohtainen avustaja. Tutkimuksen perusteella ammattilaisten tekemä väkivalta on usein fyysistä tai taloudellista. VANELle tullut palaute mm. henkilökohtaisista avustajista on ollut myös samansuuntaista. Tulisikin pohtia rikoslakirikosten laajempaa huomioimista muun muassa väkivallan eri muotojen ehkäisemiseksi.

Vammaiset opiskelijat

Ehdotuksessa esitetään, että opiskelijan siirtäminen korkeakoulussa toiseen koulutukseen olisi jatkossa mahdollista vain opiskeluoikeuden peruuttamispäätöksen yhteydessä. Muutoksella turvattaisiin opiskelijan oikeus saada SORA-prosessin päätteeksi valituskelpoinen päätös. Opiskelijalla olisi lisäksi oikeus saada opiskeluoikeuden peruuttamisen jälkeen ammatillisen koulutuksen järjestäjältä ja korkeakoululta ns. jälkiohjausta muuhun koulutukseen tai muiden tarkoituksenmukaisten palveluiden piiriin hakeutumisessa.

Opiskelijavalintaa selkeytettäisiin ammatillisessa koulutuksessa sen suhteen, miten oikeus suorittaa SORA-tutkimuksen osia otetaan huomioon henkilökohtaistamisen yhteydessä.

Opiskelijoiden oikeusturvalautakunnasta annettu laki ehdotetaan kumottavan. Vastaavasti kumottaisiin ammatillisesta koulutuksesta annetun lain, yliopistolain ja ammattikorkeakoululain säännökset muutoksenhausta opiskeluoikeuden peruuttamista ja palauttamista koskevassa asiassa. Muutoksenhakuun mainituissa asioissa sovellettaisiin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annettua lakia (808/2019). Tällöin ensimmäisenä muutoksenhakuasteena olisi alueellisesti toimivaltainen hallinto-oikeus, jonka päätöksestä voisi edelleen hakea valituslupaa korkeimmalta hallinto-oikeudelta.

YK:n vammaissopimuksen 24 artikla käsittelee vammaisten ihmisten oikeutta koulutukseen. Artiklassa todetaan mm: "...vammaisia henkilöitä ei suljeta yleisen koulutusjärjestelmän ulkopuolelle vammaisuuden perusteella..." ja että "vammaisia henkilöitä varten tehdään heidän yksilöllisten tarpeidensa mukaiset kohtuulliset mukautukset; Kohtuullisten mukautusten epääminen on yksi syrjinnän muoto.

VANE pitää tehtyjä muutosehdotuksia myös vammaisten opiskelijoiden oikeusturvaa vahvistavina, mutta VANE haluaa edelleen kuitenkin muistuttaa kohtuullisten mukautusten ensisijaisuudesta ja välttämättömyydestä ennen esim. siirtoratkaisua. VANE esittääkin huolensa vammaisten ihmisten todellisesta asemasta SORA-aloilla lainsäädännöstä huolimatta.

SORA-selvityksen esipuheessa todetaan, että "suuri osa koulutuksen järjestäjistä antaa olettaa, että käytössä oleva tukipaketti opiskelun esteiden poistamiseksi on mittava, ja sitä hyödynnetään tarvittaessa.". Saatavilla oleva tieto perustuu siis koulutuksen järjestäjien käsityksiin, ei esimerkiksi

opiskelijoiden kokemuksiin mukautusten onnistumisesta. Lainsäädännön toteutumista olisi seurattava järjestelmällisesti ja myös opiskelijoiden näkökulmasta, jotta tiedettäisiin, onko toimissa onnistuttu.

Selvitykseen nostetuissa vastauksissa oli muun muassa kyseenalaistettu sitä, voiko näkövammaisia ottaa optikkokoulutukseen (s. 28) ja esitetty näkemyksiä siitä, että kehitysvammaiset ja henkilöt, joilla on laajoja oppimishäiriöitä pitäisi lähtökohtaisesti sulkea tiettyjen alojen ulkopuolelle (s. 9). Nämä selvityksessä nousevat tiedot antaisivat aihetta perusteellisemmalle selvittämiselle.

VANE katsookin, että olisi saatava tarkempaa tutkimusta siitä, miten YK:n vammaisyleissopimuksessa turvatut kohtuulliset mukautukset (art 24 c) tosiasiallisesti toimivat koulutuksessa, ja miten vammaisten opiskelijoiden oikeus koulutukseen toteutuu SORA-aloilla.

Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunta